

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΘΑΣΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΓΙΑ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΕΣ
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΕ ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Γεωργία Χιόνη

Τα τελευταία χρόνια δημοσιεύθηκαν αρκετές εργασίες που αναφέρονται στην απονομή του δικαίου στη Θάσο κατά την τουρκοκρατία. Οι εργασίες, όμως, αυτές αναφέρονται, κυρίως, στα μετεπαναστατικά χρόνια¹ και όχι στο δίκαιο που ίσχυε στη Θάσο προ της επανάστασης του 1821. Γι' αυτό και κάθε μαρτυρία που έρχεται στο φως από την προεπαναστατική εκείνη περίοδο παρουσιάζει ενδιαφέρον. Μια τέτοια μαρτυρία κατέγραψε ο πατέρας μου από το αρχείο του Μήτσου Χατζούδη, όταν προ τριακονταετίας μετέβη στο σπίτι του και τον παρακάλεσε να ρίξει μια ματιά σ' όλο το αρχείο του. Είχε προηγηθεί, ύστερα από συνεχείς οχλήσεις του πατέρα μου, η παραχώρηση δέκα εγγράφων σε φωτοτυπίες απ' εκείνα που θεώρησε ο γερο Μήτσος Χατζούδης ότι παρουσιάζουν κάποιο ενδιαφέρον. Από τα δέκα εκείνα έγγραφα δημοσιεύθηκαν ήδη τα τρία, που ήσαν γραμμένα στην ελληνική γλώσσα², ενώ τα υπόλοιπα επτά, που ήσαν γραμμένα στην τουρκική, παραχωρήθηκαν στον τουρκολόγο κ. Βασίλειο Δημητριάδη.

Η νεότερη έρευνα του αρχείου του Μήτσου Χατζούδη κατά την επίσκεψη του πατέρα μου στο σπίτι του δεν απέδωσε κανένα ουσιαστικό αποτέλεσμα. Υπήρχαν βέβαια νεότερες αγοραπωλησίες γραμμένες στα ελληνικά, κάποιοι τουρκοί τίτλοι

1. Βλ. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, Η απονομή της δικαιοσύνης στη Θάσο κατά την τουρκοκρατία, περ. *Θασιακά*, τ. 5 (1998), σ. 152-213, τ.6. (1989), σ. 193-208, *Γ. Νάκου*, Μία μορφή κοινοτικής -δικαστικής δικαιοδοσίας στο εθιμικό δίκαιο της Θάσου, *Θασιακά*, τ. 7 (1991-92), σσ. 65-89, *Λαζάρου Κοεμτζοπούλου*, Η απονομή της δικαιοσύνης στη Θάσο κατά τους χρόνους της εξέγερσης των κατοίκων της κατά της Αιγυπτιακής (1894-1905), *Θασιακά*, τ. 9 (1994-95), σσ. 267-301, *Αμαλίας Παππά -Καρασιδάκη*, Ένα παράδειγμα απονομής δικαιοσύνης στη Θάσο κατά τον 19ο αιώνα, *Θασιακά*, τ. 7 (1990-91), σσ. 161-178 και *Κωνσταντίνου Αναστ. Βαβούσκου*, Στοιχεία απονομής δικαιοσύνης εις την Θάσον κατά την τουρκοκρατίαν, *Θασιακά*, τ. 9 (1994-95), σσ. 57-66.

2. Βλ. *Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη*, Η συμβολή της εκκλησίας στην κοινωνική περίθαλψη των ορφανών της Θάσου κατά τους τελευταίους αιώνες της τουρκοκρατίας, Πρακτικά Α' Τοπικού Συμποσίου «Η Καβάλα και η περιοχή της», ΙΜΧΑ 189, Θεσ/νίκη 1980, σσ. 495-496, αρ. εγ. 10. Βλ. και *Κωνσταντίνου Χιόνη*, Ανέκδοτα Θασιακά έγγραφα των ετών 1769-1909, *Θασιακά*, τ. 5 (1998), σσ. 109-110, αρ. εγ. 8.

κτημάτων και μερικά τουρκικά έγγραφα. Το μόνο που άξιζε και αντέγραψε ήταν μία περίληψη που υπήρχε πίσω από ένα τουρκικό έγγραφο, που ανέφερε: «*Χοτζέτι διά το αντρομοίρι της μητριάς μας Μαρουδιάς*». Κάτω από την περίληψη αυτή υπήρχε και μία νεότερη μετάφραση του 1923 από το γραμματέα του Πρωτοδικείου Καβάλας Σπαθόπουλο, που ανέγραφε: «*Ενεφανίσθησαν ενώπιον του ιεροδικείου οι φόρω υποτελείς χριστιανοί και κάτοικοι Βουλγάρο Μαρουδιά του ποτέ Θεοδώρου και τα παιδιά του μακαρίτου συζύγου της Κωνσταντής και Γιαννάκης και προέβησαν εις προφορικήν δήλωσιν και πλήρη ομολογίαν ότι εμοίρασαν την περιουσίαν του αποβιώσαντος Θεοδώρου κατά τα χοτζέτια της βασιλικής κρίσεως. Επειδή το ανάλογον μερίδιον της Μαρουδιάς εξ όλης της περιουσίας εκτιμήθη εις 420 γρόσια, η Μαρουδιά απεδέχθη το ποσόν τούτο, το οποίον και κατέβαλαν οι ειρημένοι αδελφοί στη μητριά των, η οποία και εδήλωσεν ότι δεν έχει καμμίαν άλλην απαίτησιν εκ της περιουσίας του αποβιώσαντος συζύγου της. Ομολόγησε ενώπιον των υποκάτωθεν μαρτύρων ότι έλαβε το δίκαιόν της και ότι παραιτείται από κάθε μελλοντικήν δίκην και αντιδικίαν σχετικήν με την αναφερομένην κληρονομίαν. Μετά την ομολογίαν και την δήλωσιν ταύτην της Μαρουδιάς συνετάχθη η παρούσα κατ' αίτησιν των ενδιαφερομένων. Εγράφη εν μηνί Ζιλκααδέ 1206 (Ιούλιος 1792). Ο ιεροδίκησ Θάσου Φεΰζουλλάχ. Οι μάρτυρες. Αχμέτ Ναΐπ, Δημήτριος Μολλίνος, Κωνσταντής Κοτζάς, Γιάννης Χούτας*»¹.

Η ομολογία της Μαρουδιάς, που έγινε ενώπιον του ιεροδίκη Θάσου Φεΰζουλλάχ, αναφέρει ότι έλαβε το ανάλογον μερίδιόν της από την περιουσία του μακαρίτη άνδρα της κατά τα χοτζέτια της βασιλικής κρίσης. Επομένως είχε προηγηθεί ιεροδικαστική απόφαση, που επέλυσε τη διαφορά που ανέκυψε ανάμεσα σ' αυτήν και στα παιδιά του μακαρίτη συζύγου της. Η εκτέλεση της απόφασης αποδεικνύεται από το παραπάνω αναφερόμενο έγγραφο, το οποίο επιβεβαιώνεται και από μάρτυρες που υπογράφουν ενώπιον του ιεροδίκη Θάσου Φεΰζουλλάχ. Η Μαρουδιά διευκόλυνε την εκτέλεση της απόφασης με το να δεχθεί να λάβει το ανάλογο μερίδιό της σε χρήμα, που καθορίστηκε από τους εκτιμητές σε 420 γρόσια.

Μια δεύτερη παρόμοια υπόθεση προέρχεται από το ίδιο αρχείο της οικογένειας Θεοδωρούδη και αφορά τη Λασκαρίνα, κόρη του Δημητρίου Χ^η Γιαξή ή Δημητρούδη, από το Θεολόγο, και γιαγιά του Μήτσου Χατζούδη. Η Λασκαρίνα είχε παντρευτεί στο Ραχώνι τον Παναγιώτη Θεοδωρούδη, γιο του Θεοδωρούδη Καραπαναγιώτη, που η οικογένειά του είχε αναθρέψει το Μεχμέτ Αλή, μετέπειτα πασά της Αιγύπτου. Επειδή, όμως, ο άνδρας της πέθανε νέος, γι' αυτό επανήλθε στο Θεολόγο, όπου ξαναπαντρεύτηκε το Σωτήριο Στεφανή. Μαζί της μετέφερε από το Ραχώνι κι ένα μέρος από το αρχείο του πρώτου συζύγου της. Η Λασκαρίνα για να μπορέσει να εισπράξει το ανάλογον μερίδιόν της από την κληρονομιά του μακαρίτη

3. Μετέφερα το έγγραφο όπως το είχε αντιγράψει ο πατέρας μου.

πρώτου άντρα της Παναγιώτη Θεοδωρούδη κατέφυγε στο Γενικό Διοικητή της Θάσου Ιβραήμ Ασαφή βέη, ο οποίος και έδωσε εντολή στην εγγχώρια Ορφανοεπιτροπή του Βουλγάρου να καταγράψει τα κτήματα του αποβιώσαντος και να τα εκτιμήσει⁴. Τον κατάλογο αυτό τον κοινοποίησε στις 5-6-1884 στο Γενικό Συμβούλιο Θάσου με την εντολή να λάβει η Λασκαρίνα Δημητρούδη από τα ορφανά του Παναγιώτη Θεοδωρούδη το ποσόν των 6.860 γροσίων. Άφησε μόνο στη διακριτική ευχέρεια του Γενικού Συμβουλίου να εξετάσει «αν τα χρήματα αυτά θα τα εξαργυρώσουν τα ορφανά ή με κτήματα ή με χρήματα, ίνα ούτω εκτελεσθή η απόφασις του Συμβουλίου»⁵.

Προσφυγές Θασίων σε τουρκικά δικαστήρια μνημονεύονται σ' αρκετά έγγραφα. Τέτοιες προσφυγές γίνονται ακόμα και σε υποθέσεις που ανήκουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα του μητροπολίτη τους. Ο ίδιος ο μητροπολίτης μάλιστα θέλοντας ν' αποφύγει τη σύγκρουσή του με το τουρκικό δίκαιο αναγκάζεται με μεταγενέστερη παρέμβασή του από τη μία να επιβάλλει με τον τύπο της νομιμότητας τις αποφάσεις των τουρκικών δικαστηρίων, από την άλλη ν' αποτρέπει τους χριστιανούς από τέτοιου είδους μελλοντικές ενέργειες. Στη διαφορά που υπήρχε ανάμεσα στο Στρατή Πογιαντζή και Αναγνώστη Μεταξά ο επίσκοπος Αναστασιουπόλεως Άνθιμος με το από 15-7-1806 εκκλησιαστικό και εξοφλητικό γράμμα, που συνέταξε ενώπιον των προεστών της Θάσου, υποχρέωσε τους διαδίκους να κάμνουν αναμεταξύ τους «*ιμπράβε ισκάθ αμμίε δαβανδάν*», δηλαδή εξόφληση και έκπτωση από κάθε μελλοντική αγωγή ενώπιον του τουρκικού δικαστηρίου με την απειλή επιβολής ποινικής ρήτρας 2.000 γροσίων. Η ποινική αυτή ρήτρα επιβάλλεται σε όποιον από τους δύο «*υπάγει εις την κρίσιν*», τότε «*να έχει να πληρώνει εις το μιρί δύο χιλιάδες γρόσια*»⁶. Οι αποφάσεις των ιεροδικών θεωρούνταν απρόσβλητες και εκτελούνταν, γι' αυτό και πολλοί Θάσιοι επεδίωκαν να προμηθευτούν αποφάσεις ιεροδικών. Ακόμα και ο Χατζηγιώργης Μεταξάς, πρόεδρος και οπλαρχηγός της Θάσου κατά την επανάσταση του 1821, επεδίωξε να προμηθευτεί και ιεροδικαστική απόφαση, προκειμένου να καταστήσει τη διαθήκη του απρόσβλητη. Καίτοι υπήρχαν επίσημα έγγραφα υιοθεσίας και από το μητροπολίτη Μαρωνείας και από τον Πατριάρχη και από τον ιεροδίκη Θάσου⁷, εντούτοις για να καταστεί ανέκκλητη η διαθήκη του, ο Χατζηγιώργης Μεταξάς παρακίνησε τα δυο υιοθετημένα παιδιά του να προσφύγουν και στην Υψηλή Πύλη, η οποία εξέδωσε το 1818 φερμάνι του Μαχμούτ

4. Βλ. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, ό.π., αφ. εγ. 10, στα Πρακτικά του Α' Τοπικού Συμποσίου της Καβάλας.

5. Βλ. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, ό.π., αφ. εγ. 10.

6. Βλ. *Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου*, *Ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα των χρόνων της τουρκοκρατίας*, *Θασιακά*, τ. 4 (1987), σσ. 176-178, αφ. εγ. 12.

7. Βλ. *Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου*, ό.π., σσ. 160-161, αφ. εγ. 5, 162-165, αφ. εγ. 7, 168-173, αφ. εγ. 9 και 10.

Β', που διέταξε τον ιεροδίκη Θάσου να εκδικάσει την υπόθεση κατά τις διατάξεις του ιερού δικαίου. Αν τα υιοθετημένα παιδιά μπορούσαν ν' αποδείξουν το περιεχόμενο του χοτζετίου με δικαιόκριτους μάρτυρες, τότε ο ιεροδίκης θα έπρεπε ν' αποτρέψει την επέμβαση των θετών γονιών για την άρση της παραχώρησης της ακίνητης περιουσίας τους⁸. Πρόκειται βέβαια για εικονική δικαστική διένεξη, που στόχευε να καταστήσει ανέκκλητη τη δωρεά για να προστατευθούν τα υιοθετημένα παιδιά από πλεονέκτες συγγενείς των δωρητών ή από την αρπακτική διάθεση της τουρκικής διοίκησης⁹.

Το ιεροδικείο Θάσου πρέπει να λειτουργήσει τουλάχιστον ως το 1838, έτος που διασώζεται και η τελευταία απόφασή του¹⁰. Η κατάργησή του πρέπει να έγινε προ του 1848, αφού οι διοικητές Τοσούν αγάς και Ζαΐλ εφένδης, όταν ήταν τοπάρχης της Θάσου ο Χαβίζ εφένδης, παραπονούνται ότι έμαθαν πως δύο Θάσιοι πήγαν να δικασθούν στην Καβάλα¹¹. Το δικαίωμα της προσφυγής Θασίων στο ιεροδικείο της Καβάλας προκύπτει και από νεότερη αγωγή που κατέθεσε ο Σωτήριος Λαμπίρης ενώπιον του Συμβουλίου της Θάσου στις 11-8-1884. Στην αγωγή αυτή αναφέρει ο Σωτήριος Λαμπίρης ότι απειλήθηκε από το Δ. Θωμαΐδη ότι θα τον πλήρωνε χασομέρια 2000 γρόσια, αν κατέθετε την αγωγή του στην Καβάλα, ενώ 1000 γρόσια, αν την κατέθετε στο Λιμένα¹².

Η περίοδος 1838-1867 φαίνεται πως είναι η πιο συγκεχυμένη από άποψη απονομής του δικαίου στη Θάσο. Η επιρροή του μητροπολίτη ενισχύεται μετά την κατάργηση του ιεροδικείου της Θάσου. Αλλά και οι εγχώριες τοπικές αρχές καταβάλλουν κάθε προσπάθεια για λύση των διαφορών που ανακύπτουν μεταξύ των Θασίων. Η προεστοδημογεροντία του Κάστρου απαντά σε γράμμα του Χατζηκωνσταντίνου¹³ για την υπόθεση του Κωνσταντίνου Μάρκου, που είχε διαφορές με τον ανιψιό του Αυγουστίνο. Το από 22-7-1843 απαντητικό γράμμα της Προεστοδημογεροντίας είναι ανέκδοτο, γι' αυτό και το παραθέτουμε:

«Εντιμότητα και ευγενέστατε κύριε Χατζηκωνσταντίνε αδελφικώς ασπασόμεθα. Τρίτην εσπέρας ελάβαμεν ένα ραβασιόν σας παρὰ του Κωνσταντίνου Μάρκου και είδον να μας γράφετε διά την μοιρασιά του Αυγουστίνου ανιψιού του. Λοιπόν εις τον καιρόν του Ιωαννικίου μας έστειλεν ο ίδιος και τους εμοιράσαμεν της μανίτζας του τα πράγματα τα όσα μας έδειξαν και τους κάμαμεν και εξοφληστικά έναν υπέρ του άλλου και εσυγχωρήσθησαν και τα δύο μέρη μάλιστα υπογράφημεν και ημείς

8. Βλ. Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, ό.π., σσ. 160-161, αρ. εγ. 5.

9. Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, Η απονομή της δικαιοσύνης στη Θάσο κατά την τουρκοκρατία, Θεσσιακά, τ. 5 (1998), σσ. 160-161.

10. Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, ό.π., σ. 161.

11. Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, ό.π., σ. 161.

12. Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, ό.π., σ. 161.

13. Πρόκειται για τον Χατζηκωνσταντίνο Χατζησωτηρίου, πρόεδρο της Θάσου.

όθεν ημείς από άλλα πράγματα του πάππου του τα έχουν και αμοίραστα· ημείς εις αυτά δεν ηξεύρομεν αν έχουν ενόχλησιν αναμεταξύ τους· αυτά οπού είδαμεν, αυτά μαρτυρούμεν και εδώ και εις τον άλλον κόσμον και μη μας ανακατεύετε εις τοιαύτα πράγματα. Την 22 Ιουλίου 1843. Γεώργιος Παπά. Κωνσταντής Μιταξά. Αναγνώστης Κρητικού. Βασιλικός Παπακουστατή. Άγγελος Γιάννη. Αναγνώστης Μιταξά βεβαιώ. Γιώργη Σουτήρους»¹⁴.

Η υπόθεση του Κωνσταντίνου Μάρκου απασχόλησε επανειλημμένα και το μητροπολίτη Μαρωνείας Κύριλλο, ο οποίος με την από 24-5-1846 επιστολή του ζητεί από τις τοπικές αρχές του Κάστρου Γεώργιο παπά Ιωάννου και Αναγνώστη Κρητικό να εκτιμήσουν και εξισιάσουν τα μερίδια των διαδίκων «διά να λυθή και αυτή η διαφορά και παύσωσιν πλέον αι μεταξύ θείου και ανιψιών διαφιλονικήσεις και διενέξεις»¹⁵. Φαίνεται ότι δεν μπόρεσε να επιλυθεί η διαφορά, γι' αυτό κι επανέρχεται ο μητροπολίτης με την από 15-7-1847 νέα επιστολή του που ζητεί από τον Αναγνώστη Κρητικό και Κων/νο Τορπαλή να κάνουν αυτοψία και να ενημερώσουν τον Χατζηκωνσταντίνο Χατζησωτηρίου «διά να λάβη πέρας πλέον αυτή η υπόθεσις, ήτις μας βασανίζει τοσούτον καιρόν όλους»¹⁶.

Ο μητροπολίτης Κύριλλος με τις τακτικές περιοδείες του στη Θάσο και τις συχνές παρεμβάσεις του για λύση των διαφορών του ποιμνίου του κατόρθωσε να περιορίσει τις προσφυγές των χριστιανών στην τουρκική δικαιοσύνη. Κατά την περίοδο μάλιστα της λειτουργίας του Συμβουλίου της Θάσου, που μεταβλήθηκε σε Γενικό Συμβούλιον και δίκασε τις διαφορές των Θασίων, ο μητροπολίτης ή ο αντιπρόσωπός του μπορούσε να παρίσταται και στην εκδίκαση των υποθέσεων αυτών¹⁷. Μετά την ίδρυση, όμως, του Πρωτοδικείου Θάσου (1886-1912) περιορίζεται μόνο στις υποθέσεις της αρμοδιότητάς του. Ο ίδιος ο μοντεσαρίφης Θάσου Κιαζήμι αποφαινεται για την υπόθεση του Γεωργίου Σταυρόπουλου που πέθανε ότι ανήκε στην αποκλειστική αρμοδιότητα του μητροπολίτη¹⁸.

Γενικά διαπιστώνεται ότι υπάρχουν αρκετές προσφυγές Θασίων στο ιεροδικείο Θάσου κατά την περίοδο που λειτουργούσε. Οι προσφυγές, όμως, αυτές μειώνονται στα επόμενα χρόνια για να εξαλειφθούν τελείως κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του Πρωτοδικείου Θάσου. Οι λόγοι που παρακινούσαν τους Θασίους να προσφεύγουν στη βασιλική κρίση ή την εξωτέρα, όπως τη χαρακτήριζαν οι άλλοι Έλληνες,

14. Η επιστολή αυτή βρίσκεται στο αρχείο του Αυγουστή Αναστασιάδη. Χρησιμοποίησα τη φωτοτυπία που είχε κρατήσει ο πατέρας μου.

15. Βλ. *μητροπολίτη Μαντινείας και Κυνουρίας Αλεξάνδρου*, Αναζήτησις παρουσίας της εκκλησίας Μαρωνείας στη Θάσο, *Θασιακά*, τ. 10 (1996-1997), σ.69, αρ. εγ. 2.

16. Βλ. *μητροπολίτη Μαντινείας και Κυνουρίας Αλεξάνδρου*, ό.π., σ. 70, αρ. εγ. 3.

17. Βλ. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, Η απονομή της δικαιοσύνης στη Θάσο κατά την τουρκοκρατία, *Θασιακά*, τ. 5 (1998), σσ. 176-177, 188, αρ. εγ. 10 και 192-193, αρ. εγ. 14.

18. Βλ. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, ό.π., σ. 175.

ήσαν οι διαφορές που υπήρχαν ανάμεσα στο χριστιανικό και στο τουρκικό δίκαιο. Το τουρκικό δίκαιο προστάτευε το γάμο και τα τέκνα και απέδιδε τις κληρονομικές μερίδες των γυναικών που έμεναν χήρες και συνήπταν δεύτερο γάμο, ενώ το χριστιανικό δίκαιο τους στερούσε αυτό το δικαίωμα. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση του Μ.Ε. Δικαστηρίου Κάστρου, που αποφαίνεται: «επειδή η δευτερόγαμος (είτε ανήρ τυγχάνει, είτε γυνή) εις λήθην ελθούσα του πρώτου αυτής ανδρός και ατιμάσατο την κοίτην αυτού, απόλλυσι την τε προγαμιαίαν-δωρεάν και πάσα άλλην φιλοτιμίαν προελθούσαν παρά του ανδρός αυτής, είτε ζώντος είτε από διαθήκης, της επ' αυτών κυριότητος μεταβιβαζομένης κατά την κληρονομικήν τάξιν εις τα εκ του πρώτου γάμου τέκνα και μόνης της επικαρπίας (χρήσεως) παραμενούσης αυτή μέχρι του θανάτου αυτής...»¹⁹. Έπειτα ορισμένοι χριστιανοί προτιμούσαν τα διαzeugτήρια γράμματα της ιερής βασιλικής κρίσης, που ήσαν σύντομα, από τα διαzeugτήρια γράμματα του χριστιανικού δικαίου, που ήσαν αμφίβολα, πολύπλοκα και πολυχρόνια. Έπειτα οι δικαστικές αποφάσεις του ιεροδικείου μπορούσαν να εκτελεσθούν με τα όργανα της εξουσίας, ενώ οι αποφάσεις των μητροπολιτών δύσκολα εκτελούνταν²⁰. Αργότερα το Πρωτοδικείο Θάσου οργανώνεται καλύτερα και διαθέτει τα όργανα εκείνα που προβαίνουν σε συντηρητικές κατασχέσεις ή εκτελέσεις αποφάσεων.

Γενικά η εφαρμογή ή η απόκλιση των διατάξεων του ελληνικού δικαίου εξαγοτιόταν πολλές φορές από το ατομικό ή ομαδικό συμφέρον των διαδίκων, που δε δίσταζαν να προσφύγουν για την ικανοποίηση των αξιώσεών τους και στο τουρκικό δίκαιο. Η προσφυγή, όμως, αυτή, όπως αναφέρει και ο αοίδιμος Νίκος Πανταζόπουλος «ήτο συχνότερα και ευρύτερα οσάκις ο εκ της κοινοτικής αλληλεγγύης προερχόμενος κοινωνικός έλεγχος ήτο ανύπαρκτος ή χαλαρός, ένεκεν άλλοτε μεν της συμπαγούς συγκροτήσεως του τουρκικού, άλλοτε δε της χαλαράς αντιστάσεως του ελληνικού στοιχείου»²¹.

19. Βλ. Κωνσταντίνου Αναστ. Βαβούσκου, Στοιχεία απονομής δικαιοσύνης εις την Θάσον κατά την τουρκοκρατίαν, *Θασιακά*, τ. 9 (1994-95), σ. 61.

20. Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, ό.π., σσ. 180-181, αρ. εγ. 2, όπου ο Αναγνώστης Αρχοντής δε συμμορφώθηκε με τις υποδείξεις του μητροπολίτη.

21. Βλ. Νικολάου Ι. Πανταζόπουλου, Τριπλή διαμάχη δικαίων κατά την επίλυσιν κληρονομικής διαφοράς επί τουρκοκρατίας, *Θεσ/νίκη* 1969, ανάπτυπον από Ε.Ε.Σ.Ν.Ο.Ε., τ. ΙΒ' - ε', σ. 616.